

СТАНОВИЩЕ

от доц.д-р Ина Димитрова

ПУ „Паисий Хилендарски“

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование *3. Социални, стопански и правни науки.*
професионално направление *.3.1 Социология, антропология и науки за културата*
докторска програма *.Социология (Социология и науки за човека)*

Автор: *Свитлана Вячеславовна Петкова.*

Тема: *Тяло и субективност в Ню Ейдж*

Научен ръководител: *проф. д-р Тодор Христов Дечев, СУ „Климент Охридски“*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект документи и материали за конкурс за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата са подготвени коректно и в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“. Автор на дисертационния труд е Светлана Петкова – докторант в редовна форма на обучение към катедра Социология и науки за човека с научен ръководител доц. д-р Тодор Христов.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд е фокусиран най-общо върху жизнените траектории и „телесната биография“ на т.нар. от дисертанта „Поколение Шанс“, като сред различните теоретични, бих казала, вдъхновения, се откроява социоанализата – поле, което се разработва активно от колегите в катедра „Социология и науки за човека“. Доколкото „Ню Ейдж“ е водеща рамка на вписване на разглеждания емпиричен материал, може да се каже, че анализът е част от една актуална българска линия на изследване на холистичните идеологии/спиритуалност, която за съжаление не е намерила място като „събеседник“ в работата на Петкова. Ще спомена приносите само на няколко колеги - Теодора Карамелска, Галина Гончарова, Евгения Троева-Григорова, Анелия Манова (с една съвсем наскоро публикувана монография върху Ню Ейдж в България), Симеон Кюркчиев и др. Изследването може да се ситуира също така и в други актуални направления - например изследванията на социализма/постсоциализма и изследванията на остаряването (aging studies).

3. Познаване на проблема

Свитлана Петкова демонстрира интерес към множество различни полета. Всъщност пропускането на част от тях като референции, аспекти и възможни асоциации би направило анализът по-фокусиран. Основният инструментариум – социоанализата – присъства някак с предварителното допускане, че тя е добре позната или направо саморазбираща се за академичния читател „кутия с инструменти“, а това не е така. Докторантът очевидно познава и прилага въпросните понятия и методи, но в подобен анализ те трябваше да бъдат реконструирани в една отделна теоретична част. Същото се отнася и за други основни понятия, теоретични направления, автори, присъстващи в текста. Например „Ню Ейдж“ – централно понятие за текста – всъщност не се представя през историята на възникването му, нито се коментират критично употребите му, а те трябва да бъдат отчетени в едно социологическо изследване. Например Симеон Кюркчиев в своите изследвания разглежда Ню Ейдж практиките и холистичните идеологии като насочващи единствено към „интериорността“ на субекта, т.е. като практики с деполитизиращ ефект: първоначално те са били критически практики, импулс за съпротива, но претърпяват фундаментална метаморфоза и биват овладени и обезопасени от неолибералната рационалност под формата на психологически експертизи. Анализ през подобна призма, но в социалистическия и постсоциалистическия контекст, би бил важен принос на дисертацията. Още повече, че самата Светлана Петкова си поставя перспективната задача да опише „ситуа-

цията, довела до толкова мощно разрастване на езотеричните учения в постсъветското пространство” (отбелязвам, че е коректно да се използва „постсоциалистическо”, освен когато не става дума конкретно за територията на бившия СССР), като се спира и на силния интерес към тях по време на самия социализъм.

4. Методика на изследването

Светлана Петкова определя методологията си като имаща „ярко изразен интердисциплинарен характер” (13 стр.). Както казах в началото, едно стесняване и в това отношение, би помогнало за повече фокусираност и аналитичност на работата. Емпиричният материал е събран въз основа на дългогодишно „пряко наблюдение с участие, включено наблюдение от страна на изследователя; и дълбочинни неструктурирани интервюта (всяка лична история е разказана на автора в периода 2018-2020 г. свободни разговори; тематични семинари с подбрани участници; моделирани теренни ситуации на открито с поставена за участниците задача и нейната реализация в спонтанно променящи се естествени условия.” В крайна сметка, систематично прилагане на методи и удържането им в стандартния смисъл, който се очаква от една дисертация, по-скоро не е постигнато.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

В точките дотук вече посочих няколко оценки на анализа. Бих добавила, че резултатът от централната за работата комбинация на така да се каже „чиста” философия и социална наука, фокусирана върху тялото (цитираните автори от Хайдегер и Мамардашвили през Бурдийо до колеги като Деянов, Събева, Николова и т.н.) и концепцията за петте човешки тела в санкхя йога, и след това опитът тяхното съчетание да се проиграе на терена на емпиричния материал, за мен не е това, което се търси и се очаква от една дисертация в полето на социалните науки. Дори понятието, формулирано към края на текста и което има потенциал - **телесна биография** - всъщност концептуално няма нужда от учение то за петте тела, и би могло да се разработи по чисто социоаналитична линия например, или комбинирайки теоретични и методологически елементи от изключително богатото поле на анализи на тялото, въплътеността, социалното страдание, а защо не и от изследванията, които се обозначават като „афективен обрат” в социалните науки. В тази линия се комбинират психоаналитично ориентирани теории за субективността, теории за въплътеността, и критическа теория с внимание към проблемите на властта, травмата, подчинението и т.н. Подобен теоретичен фон би съдействал дисертационният труд да придобие повече критичност, да демонстрира повече способност за дистанция от предмета си и да стане по-чувствителен към и по-любопитен за ролята на структурните ефекти в личните наративи и субективности.

Бих задала следните въпроси:

1. Защо се говори за „поколение”, а не за група, открила се като споделяща известни сходства въз основа на маркерите на „телесната биография”? „Поколението” е понятие, аналитичен инструмент за социален анализ и доколкото има множество концепции, дефиниции, употреби в социалните науки, включително от български автори, това трябва да е видимо в текста при положение, че има толкова централно място. Какви концепции познава авторката и какво определение от използваните в литературата смята за най-подходящо, за да демонстрира, че говоренето за „поколение” в случая допринася по някакъв начин за анализа? Т.е. какво печелим, ако използваме думата „поколение” и бихме ли изгубили нещо, ако я сменим с по-малко претенциозна? Дали можем да твърдим, че респонденти, които са на 32-33 години в момента на смяната на системата (1989-90), и респонденти, които са на 18-19, действително съставляват група със сходен социален опит (един пределно общ маркер на „поколението”)?

2. По линия на присъствието на езотерични практики и учения – ще ги нарека „холистични идеологии” – преди и след 1989 г., водещата схема, доколкото виждам, е фокусирана върху представата, че социализмът ги е забранявал и изключвал, а постсоциализмът дава възможност за рязкото им разрастване, популяризиране и т.н. В същото време в текста е отчетен, поне бегло, интересът по време на социализма, включително на фигури във властта и на академичния елит, към този тип идеологии. Всъщност книги за йога се публикуват поне от началото 70-те от издателство „Медицина и физкултура” (Хата йога за всички, Борисов и Миланова, 1973 г.). Не знам за Библията, но съм склонна да подозирам, че „Йога” на Венцеслав Евтимов от 1981 г., е присъствала в не малко домове на образованата градска прослойка от късния социализъм. От друга страна, постсоциализмът стимулира това „мощно разрастване” на холистичната спиритуалност, защото вижда в него икономическа ниша – иначе казано, от практиките на холистичната спиритуалност се печели; печели се и от доста и от дру-

гите споменати на 27 стр. ритуали; в някои случаи, печалбата е на символен капитал, но той неизменно е път и към натрупване на икономически. Това ни насочва отново към употребите на тези практики, към мобилизирането им за цели, които изобщо не са духовното израстване на практикуващите ги. През 80-те години в САЩ например, Ню Ейдж практиките и холистичните идеологии биват преднамерено внедрени в корпоративната култура и грижата за човешките ресурси под формата на програми за лично израстване, които целят не друго, а още по-плътното навлизане на корпорацията в личния живот на служителите, и разбира се, продуктивност. Ако мислим езотеричните практики през подобен тип употреби, какво можем да кажем за присъствието им в социализма и постсоциализма? Склонна ли е авторката да напусне интимната интерпретация, която тя излага в текста – жени в екзистенциални гранични ситуации търсят духовност и надскачане на материалното – и да разгледа „Поколението Шанс“ през една фукоянска концепция за властта, технологиите на себе си и субективността, която не е някаква автентична интериорност на духа, а е продукт на власт – ситуирана и контекстуална, материална и въплътена?

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Дисертационният труд, както и формулираните резултати от него са лична заслуга на дисертанта.

7. Автореферат

Авторефератът коректно представя основните резултати, постигнати в дисертацията

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Зад дисертационния труд на Свитлана Петкова се вижда, че стои рефлексивен и търсещ ум. Проблемът е – ако мога да използвам старото социалистическо клише за „стихийното философстване“, че в него има твърде много „стихийна социология“, която не е достатъчно критично и дистанцирано „обузdana“ с инструментите, които се очаква да присъстват в един анализ от полето на социалните науки. Затова моето финално решение ще зависи от това как дисертантът ще отговори на отправените критики, бележки и въпроси на научното жури по време на защитата.

7.02 2023 г.

Изготвил становището:

(подпис)

Доц. д-р Ина Димитрова

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)